

Zpravodaj Československého sdružení uživatelů TeXu

Tomáš Hála

Korektury a korektoři v 21. století

Zpravodaj Československého sdružení uživatelů TeXu, Vol. 12 (2002), No. 3-4, 152–159

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/149900>

Terms of use:

© Československé sdružení uživatelů TeXu, 2002

Institute of Mathematics of the Czech Academy of Sciences provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This document has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://dml.cz>

Je potřeba i v dnešní době dělat korektury? Při zpracování textu – jak ukazují různé publikace – ani moderní technologie nedokáží zabránit různým chybám. Článek obsahuje základní přehled problematiky korektur: rozdělení korektur, organizační a metodické postupy při provádění korektur, korekturní znaménka. Jsou srovnány klasické postupy se současností, ovlivněnou výpočetní technikou. Na závěr jsou připojeny vybrané prohršky se zaměřením na počítačovou terminologii.

Klíčová slova: korektury, dělení korektur, technické a organizační postupy, anglická terminologie

1. Druhy korektur

Korektury můžeme dělit jednak podle hlediska časové posloupnosti při zpracování, jednak podle hlediska obsahového.

1.1. Časová posloupnost korektur

„Klasické“ rozdělení korektur je ovlivněno postupy používanými v klasické sazbě, kdy autor zhotovoval rukopis v podobě strojopisu, ze kterého sazeč zhotovil opisem sazbu. Toto rozdělení [6] obsahuje korekturu

- domácí sloupcovou,
- autorskou sloupcovou,
- domácí stránkovou,
- autorskou stránkovou.

Domácí korektura se provádí v sazárně, autorskou korekturu provádí autor nebo redaktor.

Současnost: V době „převálcování“ lidstva výpočetní technikou se stalo nepsanou zvyklostí, že autor dodává rukopis v elektronické podobě. Tato elektronická podoba však může vypadat různě, následující čtyři skupiny lze považovat za nejdůležitější:

- a) rukopis v podobě souboru s prostým textem,
- b) rukopis zapsaný v určitém programovém produktu určeném pro zpracování dokumentů (jiném, než ve kterém se provádí sazba),

¹Článek byl poprvé publikován ve sborníku Jan Kasprzak, Petr Sojka: SLT 2002, KONVOJ 2002, ISBN 80-7302-043-2, na stranách 49–55. Publikováno se souhlasem vydavatele a autorů.

- c) rukopis doplněný o strukturní informace (označkováný dokument), strukturní značky bývají zpravidla dohodnuty předem,
- d) rukopis připravený pro sazbu v konkrétním, předem dohodnutém sázecím systému.

Volba způsobu odevzdání rukopisu je podmíněna autorovými znalostmi a také zvládnutím určitých počítačových dovedností.

Široké spektrum možností pořízení rukopisu je současně příčinou existence rozličných způsobů zpracování dokumentů, a tudíž i mnoha různých postupů při korekturách. Tabulka 1 ukazuje, které korektury přetrvávají i v současnosti při zodpovědném zpracování dokumentu.

Tabulka 1: Korektury při rukopisu v elektronické podobě

	a)	b)	c)	d)
domácí sloupcová	ano	ano ¹	ano/ne ²	ne
autorská sloupcová	ano ³	ano ¹	ne	ne
domácí stránková	ano	ano	ano	ano
autorská stránková	ano	ano	ano	ano

¹ – sloupcové korektury u varianty b) jsou nezbytné, protože před vlastní sazbou je třeba konvertovat z dodaného formátu

² – strukturně značkování dokumenty je nutné kontrolovat především z hlediska správného značkování autorem, chyby vznikající při převodu ze strukturního značení by měly být zpravidla zachyceny již při testování převodního programu

³ – lze vynechat u hladkých textů

Z uvedeného je zřejmé, že použití výpočetní techniky odstraňuje z výrobního procesu především sloupcové korektury, zejména autorskou sloupcovou.

Vynechání těchto korektur je však možné jen při správně připraveném dokumentu, neboť jen v těchto případech lze předložení rukopisu v elektronické podobě chápat jako předložení již korigovaného rukopisu.

I přesto, že autorskou sloupcovou korekturu si může autor v některých případech udělat sám, je předložení autorské stránkové korektury nezbytností, neboť autor má na svoji korekturu nárok podle autorského zákona.

1.2. Dělení podle obsahového hlediska

Z obsahové hlediska dělíme korektury na tyto kategorie:

gramatická korektura slouží k odstranění pravopisných chyb, překlepů, vadné interpunkce apod.;

stylistická korektura je do jisté míry totožná s jazykovou úpravou díla;

typografická korektura má za cíl například kontrolu správnosti použitých řezů písma, kontrolu správného vysazení symbolů (matematických, cizojazyčných znaků, mezerování), kontrolu horizontálního i vertikálního odsazení jednotlivých objektů, vysazení tabulek a zalomení obrázků;

formální korektura obsahuje kontrolu správnosti zápisu bibliografických citací, kontrolu počtu obrázků či tabulek a jejich číslování vůči odkazům v textu, kontrolu správného způsobu vyznačování aj., jejím cílem je také sjednocení úpravy těch publikací, které jsou sestavovány různými autory;

grafická korektura se provádí zejména tehdy, jsou-li součástí publikace barevné obrazové přílohy, obsahuje kontrolu barevnosti, kontrastu mezi písmem a pozadím u plnobarevných stran,

technická korektura patří do úkonů prováděných technickým redaktorem, který kontroluje číslování stran, vyřazení na archy, kvalitu podkladů pro tisk (například u předloh pro tisk z laserové tiskárny je třeba kontrolovat nejen kvalitu pokrytí tonerem, ale také případné zašpinění předlohy například špatným válcem) apod.

Ve své podstatě uvedené dělení podle obsahu nepřináší žádný nový prvek do současné korektorní praxe, neboť se používá již od dávných dob. Zcela určitě se však změnil důvod, proč toto dělení využíváme.

Současnost: Rozdělení korektur podle obsahu nabývá na významu právě s masovým rozšířením „domácího“ publikování. Ne každý, kdo v současnosti připravuje publikace do tisku, má takové vzdělání a takovou kvalifikaci, aby mohl sám zaručit, že dílo je po všech stránkách dokonalé.

Jen velká nakladatelství či vydavatelství si mohou dovolit zaměstnávat korektory na plný úvazek. Menší firmy, kterých je v nakladatelském oboru většina, si musejí poradit samy nebo si najímat specializované firmy či jednotlivce. Od externího korektora (například jednotlivce-jazykáře) nelze očekávat provedení korektur technických, mnohdy ani typografických či formálních. Stejně tak specialista na grafické korektury je schopen přehlédnout i pravopisné chyby v textech souvisejících s grafickým zpracováním.

Dokonce ani instituce, jakými jsou například vysoké školy s ediční činností, nemají vždy mezi zaměstnanci osobu odpovědnou a současně i kvalifikovanou k provádění korektur. Do jisté míry lze dokonce hovořit o vymizení profese „klasických“ korektorů.

Proto rozdělení korektur do určitých oblastí je nezbytné k zajištění správného zpracování díla. Jeho nevýhodou je skutečnost, že vede ke specializaci jednotlivých pracovníků a neumožňuje komplexní pohled na celý korektorní postup.

Kromě externistů je možné si v dnešní době zadat provedení korektur specializované firmě. Podle živnostenského zákona jsou korektorské práce součástí nakladatelské činnosti, která patří mezi živnosti volné, k nimž není třeba žádné předchozí kvalifikace či praxe. I proto je úroveň firem poskytujících korektorské

služby velmi rozdílná a – stejně jako u samostatných korektorů – ne všechny firmy jsou schopny provést kvalitně všechny druhy korektur.

2. Postupy při provádění korektur

2.1. Čtení korektur

Čtením korektur nazýváme činnost, při níž srovnává korektor otisk sazby s rukopisem. S ohledem na několikastupňové korektury lze jejich čtení definovat jako srovnání otisku předchozích korektur s otiskem aktuálních korektur.

Pop, Flégr a Pop [6] uvádějí, že srovnání textů je spolehlivější, čte-li korektor nejprve otisk sazby a potom rukopis (obecně: nejprve otisk nových korektur, potom starých).

Současnost: Často kladenou otázkou je, zda lze provádět čtení korektur z monitoru. Odpověď je prostá – možné to je, ale buď za cenu snížení kvality prováděných korektur, nebo s neúměrně vysokou zátěží pro oči. Pro toto tvrzení nejsou k dispozici vědecky ověřené výsledky, je to však zkušenost všech korektorů, se kterými jsem kdy přišel do styku.

Problémem v této souvislosti může být korektura webových stránek, které zpravidla nemívají tištěnou podobu.

Zde se jako schůdné řešení ukázalo rozdělení korektur na dvě části, analogické k sloupcovému a stránkovému korekturám. Při „sloupcové“ korektuře se kontroluje správnost textu (gramatická, stylistická, formální, případně i typografická – pokud se dá vůbec hovořit na webu o typografii), přičemž pro tyto korektury lze text vytisknout buď z prohlížeče, v případě gramatických a stylistických korektur lze dokonce využít i původního zdroje, pokud jsou stránky generovány (ze SGML, z databází aj.).

Druhá fáze – „stránkové“ korektury – slouží ke kontrole celkové grafické úpravy dokumentu, což je možné provádět na monitoru. Součástí této fáze je také kontrola platnosti hypertextových odkazů, přítomnosti všech obrázků, stylů apod., což bez počítače již nejde.

2.2. Použití korekturních znamének

Korekturní znaménka jsou popsána starší normou (ČSN 88 0410).

Dělí se do šesti základních skupin (výměna, vypuštění a vsunutí; změny v sazbě; změny mezer; odstavec a změny písma; oprava technický nedostatků sazby; zrušení korektury). Kromě zmíněné normy jsou vybraná, důležitější znaménka uváděna v celé řadě publikací [6, 1, 4, 5].

Současnost: Je třeba si přiznat, že ani změna technologie sazby nezpůsobila výraznější zásah do množiny chyb či technických nedostatků sazby.

Existuje sice několik značek, které v dnešní době buď nepoužijeme vůbec, nebo jen velmi zřídka (otočení řádku o 180°, odstranění hrotků apod.), většina značek je však i dnes aktuální.

2.3. Vyznačování korektur

Vyznačování provádí korektor dvojmo: jednou přímo v místě, kde se vyskytuje chyba, podruhé na okraji otisku korektur, vždy ve stejné výšce s řádkem s korigovanou chybou.

Znaménka se nesmějí opakovat na jednom řádku, případně v řádcích po sobě jdoucích z důvodu možné nejednoznačnosti výkladu korektury.

Vyznačování se provádí modrou nebo černou barvou.

Současnost: Stávající pravidla pro vyznačování korektur jsou platná i dnes, jen je třeba je rozšířit o jevy, které souvisejí s počítačovým zpracováním textů.

S ohledem na možnost tvorby stylů snad již ve všech sázecích systémech se velmi často vyskytují chyby, které jsou způsobeny nedokonalostí stylu. Tyto chyby se objevují v celé řadě míst připravovaného díla. Není proto nutné tyto chyby vyznačovat v místě každého výskytu, pro sazeče stačí poznámka pouze u výskytu prvního. Je otázkou, do jaké míry dokáže korektor rozpoznat, zda se jedná o chybu stylovou či nikoliv. Pro kvalifikované rozhodnutí (ušetří tím práci sobě i sazečovi) je nezbytné jeho širší vzdělání v oblasti zpracování textu.

Stejným způsobem, tzn. v místě prvního výskytu, je vhodné sazeče upozornit na systematické chyby v textu, které může sazeč opravit pomocí služby hledání a nahrazení.

Vyznačování modrou či černou barvou lze jen doporučit. Červená barva bývá (záleží na vnitřní pokynech) určena pro korektora-revizora, který dohlíží na provádění korektur. Tyto „revizorské“ opravy provedené jsou barevně odlišeny a mohou sloužit jako podklad pro další vzdělávání korektorů, případně také pro upřesňování vnitropodnikových norem.

Červenou barvu lze také doporučit pro označení oprav ve stylu či oprav systematických.

2.4. Korektor

2.4.1. Kompetence korektora

Od korektora se očekává dokonalá znalost českého pravopisu, znalost norem pro zpracování dokumentů nebo jeho částí a taktéž znalost typografie a estetických pravidel. Dříve se vyžadovala také znalost slovenského pravopisu [6].

Současnost: Po rozpadu federace není nezbytná již znalost slovenského jazyka, neboť v České republice se se slovenštinou setkáme nejčastěji jen v odborných či vědeckých publikacích (sbornících, časopisech).

Častější je potřeba angličtiny, kromě odborných publikací obsahujících více-jazyčné abstrakty či klíčová slova se často používají v textech anglické výrazy, názvy, jména, případně bibliografické citace anglicky psaných děl.

2.4.2. „Časová a prostorová složitost“ korektur

Čtení korektur vyžaduje značnou pečlivost a soustředěnost. Je všeobecně známo, že soustředěnost na práci tohoto typu kolísá v čase. Každý korektor by si měl proto stanovit podle svých individuálních schopností množství textu, které je schopen jednorázově zpracovat, odhadnout nutnou dobu relaxace a celkovou denní dobu, po kterou je schopen korektury provádět. Při stanovení uvedených časových údajů je nutné vzít v úvahu, že jednotlivé typy korektur jsou z hlediska soustředění různě časově náročné.

Z těchto údajů lze celkem spolehlivě odhadnout časovou náročnost celého korekturního zpracování díla, což je nezbytné pro plánování celého výrobního procesu i pro stanovení dodacích lhůt v případě zakázkové činnosti.

Vyšší výkonnosti lze dosáhnout optimálním uspořádáním pracovního prostředí. Pokyny pro ergonomické uspořádání pracovního prostředí, hygienické normy a další aspekty jsou zachyceny ve specializované literatuře.

3. Vybrané omyly autorů (i korektorů) v počítačové terminologii

koncovka -ovský × -ový, např. webový × webovský – správný tvar je webový, stejně tak internetový/-á (prohlížeč, adresa), nikoliv internetovský/-á

názvy firem či produktů jsou zpravidla registrovanými ochrannými nebo obchodními známkami, a proto je píšeme zásadně podle registrovaného názvu (Linux, UNIX, PostScript, CorelDRAW, MS-DOS, MS Windows, Windows NT; Hewlett-Packard, KONVOJ). V některých případech se může změnou písmen dokonce jednat i o rozdílný význam (SCO UNIX jako ochranná známka × Unix jako popis vlastností operačního systému).

skloňování názvů firem či produktů způsobuje změnu psaní malých a velkých písmen, název firmy či produktu se mění v tzv. zkratková slova, která se píšou s velkým písmenem na začátku (v Dosu, do Linuxu),

přídavná jména odvozená z názvů firem či produktů píšeme výhradně malými písmeny (linuxový, unixový, postscriptový, dosový)

zkratka WWW není přídavným jménem, ale podstatným, a proto ji ve spojení s dalším podstatným jménem používáme v pozici přívlastku neshodného (stránky WWW, prohlížeč WWW aj., nikoliv WWW stránky, což známe například z němčiny – WWW-Seiten)

4. Terminologický slovníček

číst korekturu proofread, correct the proofs
čtení korektur proof reading
imprimatur imprimatur (pass for press)
imprimované stránky press proofs
imprimovaný rukopis hard copy
imprimovat pass for press, pass the proofs for press
korektor reader, proofreader, copy editor
korektorna proofreading room
korektorova značka proofreader's mark
korektorství correcting, proofreader's job
korektura book proof, proof correction, proof reading
korektura (obtah) proof, proof-sheet
korektura domácí (vnitřní) first proof, house correction
korektura autorská author's proofs (author's corrections)
korektura nakladatelská editor's proofs
korektura stránková page proof
korektura tiskárenská first proof, rough proof
korekturní značka, znaménko proof correction mark, correction mark
rukopis manuscript, copy, handwriting

5. Závěr

Problematika provádění korektur je velmi rozsáhlá a její podrobný rozbor přesahuje rámec tohoto příspěvku. Proto jsou zde uvedeny jen podle názoru autora nejdůležitější body, kterými je třeba se zabývat při korektorské činnosti.

Autor rád přivítá jakékoliv další podněty, připomínky či odkazy k tématu na své emailové adrese.

Reference

- [1] Beran, V. *Typografický manuál*. 1. vyd. Manuál: Náchod, 1994. ISBN 80-901824-0-2.
- [2] *Česko-anglický a anglicko-český slovníček nakladatelské a tiskařské terminologie*. 1. vyd. 99 s. International Book Development: Londýn a SČNK: Praha, 1998. ISBN 80-902495-1-5.
- [3] ČSN 88 0410: Korekturní znaménka.
- [4] Hanáček, P. a kol. *Jak publikovat na počítači*. 1. vyd. 216 s. Science: Veletiny, 1996. ISBN 80-901475-7-7.

- [5] Kočíčka, P., Blažek, F. *Praktická typografie*. 1. vyd. 310 s. Computer Press: Praha, 2000.
- [6] Pop, P., Flégr, J., Pop, V. *Sazba I Ruční sazba*. 2. vyd. 188 s. SPN: Praha, 1989.
- [7] Zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském (autorský zákon).
- [8] Zákon č. 356/1999 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon).

Summary: Proofreading and Proofreaders in the New Millenium

Do we need proofreading today? Even leading edge technologies are not error prone. Paper shows basic problems of proofreading: different kinds of proof-reader's work, methodology, proofreader's marks. Classical approaches are compared with the information technology based ones. We sum up by enumeration of most usual errors in Czech computer terminology.

Tomáš Hála
Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně
Zemědělská 1, 613 00 Brno
Ústav informatiky, Provozně ekonomická fakulta
Email: thala@mendelu.cz
a
KONVOJ, spol. s r. o., Berkova 22, 612 00 Brno
Email: konvoj@konvoj.cz